

1. Obiekt

UKŁAD URBANISTYCZNY

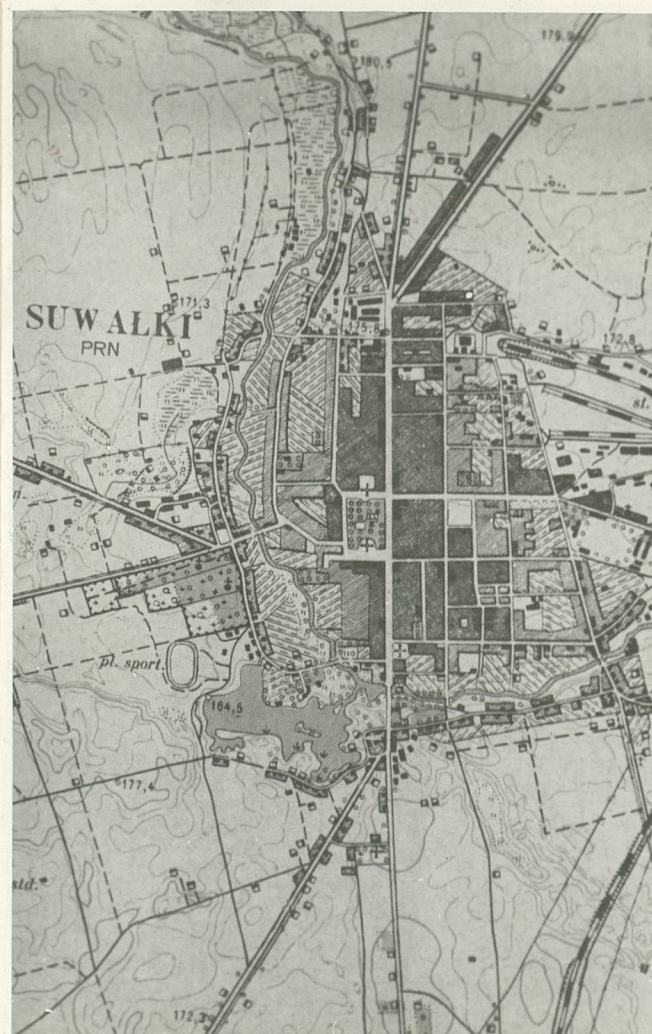
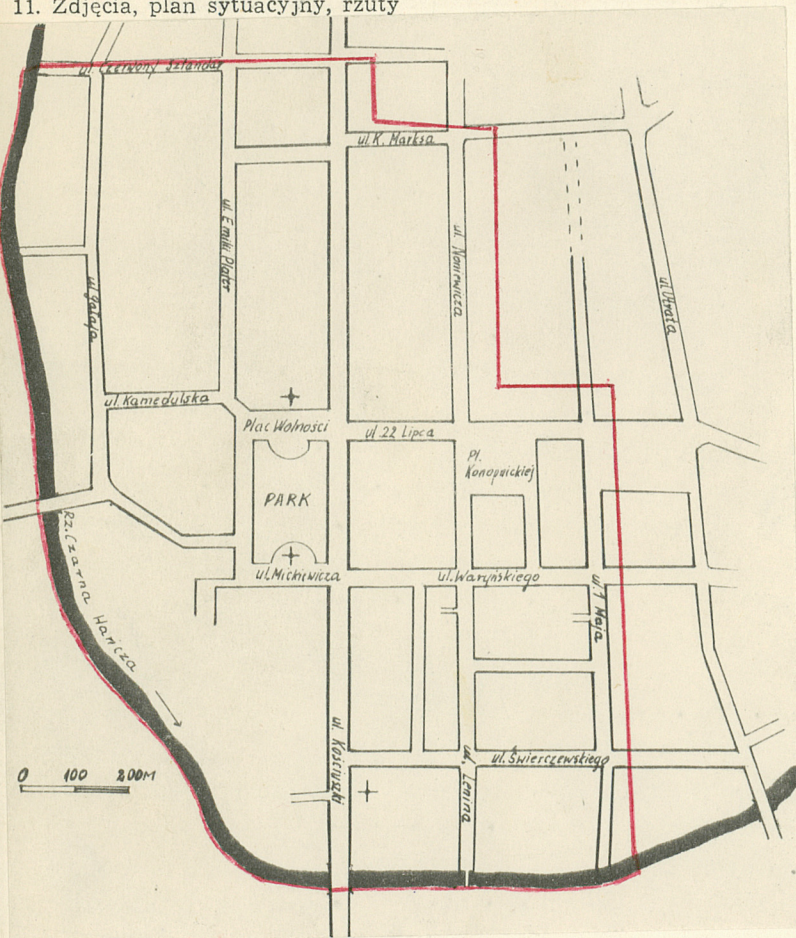
2. Czas powstania

XVIII-XIX w.

3. Miejscowość

SUWAŁKI

11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty



4. Adres Suwałki

nr hipoteczny .....

5. Przynależność administracyjna

województwo Suwańskie

gmina .....

6. Poprzednie nazwy miejscowości

bez zmian

7. Przynależność administracyjna  
przed 1.VI.1975

województwo białostockie

powiat Suwałki

8. Właściciel i jego adres

Urząd Miasta w Suwałkach

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

85 z 24.01.1957

Nr K1.WKZ.534/31/d/79 z dn. 15.05.79 r.

autor zdjęć J. Mackiewicz  
data wykonania sierpień 80 r.  
miejsce przechowywania negatywów BDZ Suwałki

— - strefa ochrony konserwatorskiej



12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu.

### Wieś Suwałki powstała

w latach osiemdziesiątych XVII w. przy szlaku Grodno-Sejny-Przerośl-Królewiec. Założycielem był klasztor kamedułów w Wigrach. W 1690 r. Suwałki liczyły zaledwie 2 dymy. Ok. 1700 r. istnieją Suwałki Wielkie i Suwałki Małe. W 1710 r. kameduli uzyskali od Augusta II przywilej na targi i jarmarki w Suwałkach. W 1715 r. kameduli wydali przywilej lokacyjny miasta, który został zatwierdzony przez Augusta II w 1720 r. W tym czasie założono rynek, uregulowano sieci komunikacyjne i powiększono liczbę działek siedliskowych. Na rynku wybudowano drewniany kościół i ratusz. W k. XVIII w. miasto liczyło 187 domów chrześcijańskich i zajmowało łączną powierzchnię/grunta mieszczańskie, folwarczne, siedliska, ogrody, rynek, ulice/ok. 3880 ha, stanowiąc główny ośrodek kompleksu dóbr kamedulskich. W 1797 r. stało się siedzibą powiatu wigerskiego. W 1802 r. rozpoczyna się w Suwałkach osiedlanie Żydów. Po utworzeniu Królestwa Polskiego Suwałki stały się /od 1816 r./ siedzibą woj. augustowskiego. W 1817 r. przeniosła się tutaj Komisja Wojewódzka/z Łomży/. Z chwilą jej przeniesienia rozpoczęły się w Suwałkach prace zmieniające oblicze miasta: Stary Rynek obsadzono topolami, założono Nowy Rynek/1823 r./ wytyczono nowe ciągi komunikacyjne, rozpoczęto budowę murowanych domów przy ul. Petersburskiej/ob. Kościuszki/ oraz obiektów publicznych/odwach, kościół św. Aleksandra, ratusz itp./. W 1837 r. Suwałki zostały siedzibą guberni suwalskiej. W okresie międzywojennym były miastem powiatowym, osiągając w 1933 r. stan ok. 22 tys. mieszkańców. Od 1 czerwca 1975 r. są miastem wojewódzkim. Ilość mieszkańców w k. 1979 r. - ok. 40 tys.

### Okres do 1816 r.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje).

Suwałki powstały przy starym trakcie wiodącym z Grodna do Królewca, w miejscu gdzie odgałęziały się od niego drogi: jedna do Augustowa, druga do folwarku Wólka położonego przy trakcie z Raczek do Bakałarzewa. Przecięcie się tych dróg następowało prawdopodobnie w okolicy rynku lokacyjnego/ob. Park Miejski/. Rynek ten posiadał kształt nieregularnego prostokąta o wym. 310 x 190 m. Duża część rynku przeznaczona była na cmentarz grzebalny przy kościele. Wschodnią pierzeję rynku przecinała ul. Sejneńska/ob. 22 Lipca/, zach.-ul. Kręta/ob. Gałaja/. Z płd.-wsch. naroża rynku wybiegał gościniec do Augustowa, z naroża płn.-wsch. dwie odnogi traktu do Filipowa, Przerośli i Królewca./stara-ul. Rybacka, ob. Kamedulska; nowa-ul. Królewiecka, ob. E. Plater/. Na podstawie przywileju lokacyjnego z 1715 r. można też stwierdzić, że prawdopodobnie ul. Kręta/ob. Gałaja/ należy do najstarszych ulic Suwałk; ul. Żydowska/ob. 1 Maja/ powstała chyba w czasach lokacyjnych, a ul. Zielona/ob. Swierczewskiego/ być może w czasach przedlokacyjnych. W k. XVIII w. zabudowa mieszkaniowa skupiała się przy rynku i ulicach: Młyńskiej, ob. płd. odcinek ul. Kościuszki; Zielonej, ob. Swierczewskiego; Królewieckiej, ob. E. Plater; Rybackiej, ob. Kamedulska i Krętej, ob. Gałaja. Załomek Koźli/ob. pn. odcinek Kościuszki/ był ślepą ulicą, zaś ul. Sejneńska, ob. 22 Lipca pełniła funkcję wyłącznicę komunikacyjną. W płn. części placu rynkowego wznosił się kościół drewniany/zbud. ok. 1715 r./, w płd.-drewniany ratusz. Okres 1816-1863 r. Od 1817 r. Suwałki znalazły się na głównym tzw. kowieńskim trakcie pocztowym, który biegł ob. Kościuszki. Przeniesienie władz wojewódzkich do Suwałk w 1817 r. spowodowało wszczęcie prac urbanistycznych i budowlanych. W 1819 r. rozebrano stary ratusz, później kościół. W 1820 r. część Starego Rynku przeznaczono na ogród spacerowy. W 1823 r. założono Nowy Rynek/ob. Pl. M. Konopnickiej/ o wym. ok. 130 x 140 m. Równocześnie powstały nowe ulice: Jerozolimska, ob. Lenina; Nowy Świat, ob. Noniewicz. Uregulowano ul. Sejneńską. Równolegle wyprowadzono z naroża płd.-wsch. Starego Rynku ul. Krótką, ob. zach. odcinek Waryńskiego. Do k. I poł. XIX w. wzniesiono m. inn. bożnicę, kościół parafialny, ratusz. Centralną arterią miasta stała się ul. Petersburska, ob. Kościuszki przy której wznoszono budynki murowane. Okres późniejszy. Zabudowano obrzeże miasta wzdłuż dawniejszych dróg dojazdowych. Resume: układ urbanistyczny miasta wykształcony od czasu lokacji do połowy XIX w. przetrwał do dziś w stanie nie naruszonym.



14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>W latach 70-ych XX w. pokryto asfaltem większość ulic. Nowy Rynek/ob. Pl. M. Konopnickiej/ w latach 50-ych XX w. przekształcono w park, a następnie alejki pokryto asfaltem. Ul. 1-go Maja /d. Żydowska/ w części północnej zabudowano /po 1975 r./ domami mieszkalnymi.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Układ urbanistyczny zachowany w dobrym stanie.</p>	
<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Należy utrzymać układ urbanistyczny bez dokonywania zmian. Trzeba zwrócić uwagę na budowane oraz remontowane w zabytkowych pierzejach obiekty architektoniczne, które już obecnie naruszyły harmonię historycznej zabudowy. Konieczne jest skablowanie linii i wprowadzenie stylizowanych latarni przynajmniej w obrębie ul. Kościuszki, Parku Miejskiego, Nowego Rynku. Pożądane byłoby uporządkowanie innych form małej architektury /np. bramy, ogrodzenia/.</p>			



21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Plan miasta gubernialnego Suwałki - 1884 r., AGAD, Kartografia, sygn. AG 302-52,  
Plan sytuacyjny położenia Rynku Miasta Wojewódzkiego Suwałk tudzież Placu c,d,e,f, na którym Ratusz budowany być ma, opr. Tryniszewski - 1819 r., AGAD, KRSW, 5041,  
Plan sytuacyjny Rynku, opr. Tryniszewski, 1836 r., AGAD, KRSW, 5045, k. 58.

22. Bibliografia

- Suwałki. Studium historyczno-urbanistyczne, opr. Z. Piłaszewicz, PDNH Białystok 1979 /maszynopis/.
- Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1965.
- A. Połujański, Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte, Warszawa 1859.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Widok Suwałk od strony południowej, Litografia Fajansa wg rys. Misierewicza, ok. 1850 r., Gab. Ryc. UW, Przegląd Augustowski nr 241.  
PP PKZ W-wa nr neg. 222967-222974.

24. Uwagi różne

25 Wypełnił wrzesień 80 r.  
mgr Janusz Mackiewicz

26. Sprawdził



1. Miejscowość

SUWAŁKI

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

UKŁAD URBANISTYCZNY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Fotografie - sierpień 1980 r., fot. J. Mackiewicz



1



2



3

1- Stary Rynek/pierzeja pld./

2- Rr.ul.Kościuszki

3- Nowy Rynek/pierzeja pñn./

4- Fr.ul.22 Lipca



Wkładkę założył: Janusz Mackiewicz - wrzesień 1980r.

(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

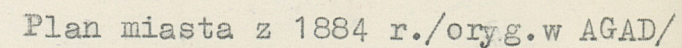
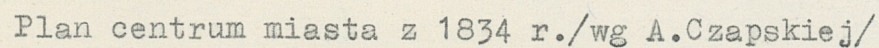
Jedn. Wyd. Akcyd. Olsztyn zam. 1299/S/78  
 ©ZGraf. ZP. Ostróda zam. 1040 n. 20000

Wzór ODZ 1978 r.



3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

# Plany miasta



Wzór ODZ 1978 r.